

Univerzální průvodce venkovní expozicí BZ aneb Udělej si sám

Nabízíme vám podklady pro vlastnoručně dotvořitelného průvodce botanickou zahradou v Troji. Stačí text stáhnout z internetu, vytisknout a vzít s sebou do botanické zahrady. Má tu výhodu, že k němu nepotřebujete průvodce. Procházíte se zahradou svým tempem, zastavujete se u těch exponátů, které Vás zaujaly, nemusíte se na nikoho ohlížet, na nikoho čekat. Fotíte, píšete si poznámky, škrtnete v textu podle libosti, kreslíte si do náčrtníku. Děláte si průvodce vlastního, lepšího.

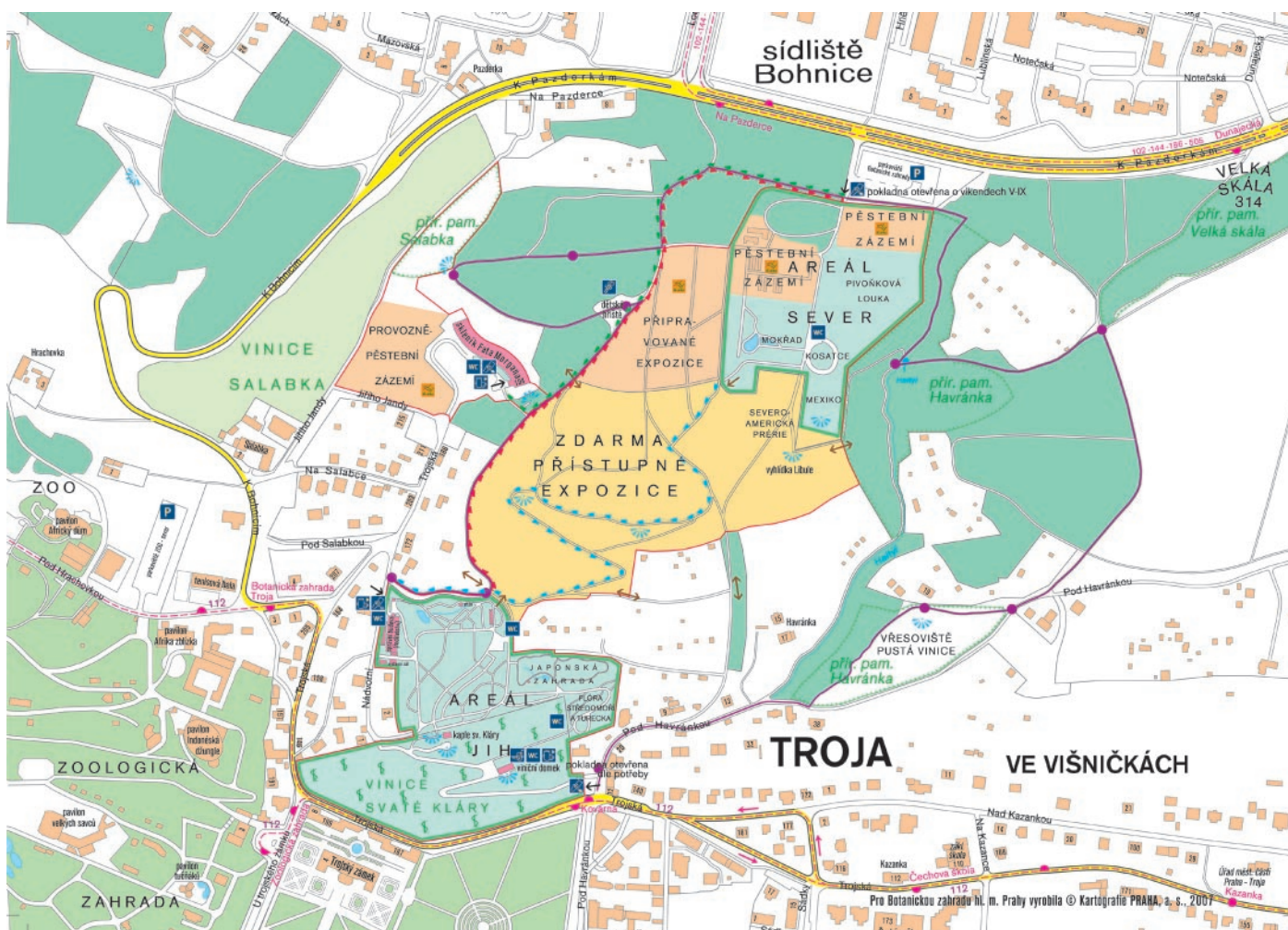

Nebo nejlepšího?

Pokud jste se rozhodli, že se vám tahle navýsost individualistická varianta návštěvy botanické zahrady líbí, dojeďte do Troje autobusem č. 112, vyběhněte Koží stezkou k pokladně botanické zahrady, kupte si vstupenku, vyzvedněte mapku a prohlídka může začít.

Nezapomeňte si foťák! Ale hlavně vytištěného Průvodce :-)

Botanická zahrada v Troji je mladá, byla založena v roce 1969 a právě prožívá svůj boom. Zakládají se nové expozice, dobudovávají se původní. Proto můžete zatím navštívit tři samostatné areály, které se postupně spojují do jedné velké botanické zahrady: areál přístupný z Nádvoří ulice nazýváme areálem JIH, areál kolem skleníku Fata Morgana je areálem ZÁPAD a expozice přístupné od parkoviště v ulici K Pazderkám jsou areálem SEVER. Kromě toho k botanické zahradě patří rozsáhlý přírodní areál.

Areál ZÁPAD v tomto průvodci nehledejte (nenajdete).

I. Areál JIH

Začneme u pokladny. Ale ještě **před příchodem k pokladně** procházíte kolem záhonu, kde mezi kameny a štěrkem rostou drobné rostliny složené z mnoha dužnatých listů. Jsou to **netřesky** doplněné výsadbami drobných **trav, skalniček a nízkých dřevin**. S některými z těchto rostlin se můžeme setkat i ve volné přírodě. Rostou nejčastěji na skalách a horách, kde se dobře vyrovnávají s nedostatkem vody. Několik druhů netřesků roste například v nedaleké přírodní rezervaci Podhoří.

Doporučuji Podhoří nevynechat, stejně jako naučnou stezku okolím BZ. Je to neobyčejně zajímavá procházka.

Bezprostředně **za pokladnou** Vás možná zaujme travertinová skalka, určená pro choulostivější a vzácnější druhy skalniček. Je zde vysázena část sbírky **lomikamenů**, a to převážně domácího šlechtění, která má v ČR dlouhou tradici. Kromě lomikamenů lze vidět např. **balkánský kakost**, řadu **prvosenek** či málo pěstovanou **kalceolárii dvoukvětou**...

Jen co projdete **turnikety**, uvidíte po pravé straně od léta do podzimu mohutnou rostlinu patřící mezi středomořské trávy. Je to **trstí rákosovitá**, velice stará užitková rostlina. Ve Středomoří se její stébla používala na střechy místo došků, ze stébel se vyráběly flétny. Dodnes je užitečná – strojky na saxofon, fagot nebo klarinet jsou právě ze stébel trstí rákosovité.

Vydáme-li se **z křižovatky cestou ke kapli**, máme po levé ruce skalku osázenou **cibulovými a hlíznatými rostlinami**, která je v jarních měsících pokrytá množstvím květů. V létě a na podzim převažují kobercovité porosty **skalničků**, vysazené na zakrytí holých ploch po zatažených cibulovinách.

Na pravé straně cesty, **naproti skalce s cibulovinami**, jsou vysázeny **zakrslé jehličnany** a je zde umístěna i expozice **suchomilných trvalek** postupně přecházející ve skupiny dřevin.

Význačnou expozicí je **centrální záhon** rozdělený cestami na tři části: severní, střední a jižní. Uprostřed záhonu jsou vysázeny **vysoké trvalky** a **okrasné trávy**, které v některých místech doplňují atraktivní **dosny**. Každoročně je vysazováno velké množství **letničků**, ale ani na jaře není záhon bez květů. Na podzim se vysazují **tulipány, narcisy** a **hyacinty**, které kvetou ve druhé polovině dubna.

Na jaře 2004 byl vysázen nový, velice atraktivní sortiment lilií, včetně nejnovějších výpěstků holandských a amerických šlechtitelů.

Ty nejchoulostivější lilie jsou dováženy ze zásobní zahrady jen na dobu, kdy kvetou.

Vedle lilií jsou vysázeny **eremurusy**. Česky se jmenují liliochvostce, ale nejznámější jsou pod názvem „Kleopatřina jehla“. Jejich mohutná hroznovitá květenství o několika stech květech a výšce až 2 metry řadí kvetoucí eremurusy mezi nejatraktivnější v zahradě. Na ně navazují výsadby dalších rostlin – **denivek**. Tyto liliím podobné rostliny vynikají dlouhou dobou kvetení, barevností a množstvím květů. Kvetou v červnu a červenci.

Víte, proč se jim říká denivky? Jeden květ kvete jeden den.

Směrem k Japonské zahradě je umístěna expozice **léčivých rostlin** – jak našich domácích, tak léčivek z Asie nebo Severní Ameriky.

V okolí pergoly, u nově zbudované kamenné šachovnice, je u sloupů vysázeno několik druhů **popínavých rostlin**.

Pod skalničkovým skleníkem je plocha věnovaná převážně **středomořským nízkým keřům a bylinám**. Nedaleko odtud **poblíž začátku potoka** každoročně rozkvétá skupina dřevnatých ibišků. Ty sousedí se **zimovzdornými bambusy**.

V bambusovém hájku doporučuji malý odpočinek. Nikde není lépe, snad jen v Japonské zahradě.

Kolem tzv. Suchého potoka rostou **vlhkomilné trvalky** a blízko jeho ústí do rybníčka je mohutná rostlina **Gunera manicata**, kterou je před každou zimou nutné schovat pod kryt z umělé hmoty. Gunera je největší trvalkou, kterou můžete na venkovních expozicích vidět. Pochází z Jižní Ameriky.

Pozorně si všimněte spodní strany jejich mohutných listů – jsou poseté ostny, stejně jako silné řapíky. Proč asi?

Další druhy gunery najdete ve skleníku Fata Morgana.

Rybníček je osázen **lekníny, stulíky a bažinnými kosatci**. Mnohé z nich patří mezi chráněné.

Pod vyhlídkou u vinice sv. Kláry najdete **sbírku vřesovištních rostlin**.

Vřesy, vřesovce, medvědice, azalky a rododendrony spolu s drobnými jehličnany a dřišťály vytvářejí prakticky celoročně kvetoucí pestrobarevnou mozaiku.

Z dřevin rostoucích v areálu JIH stojí za povšimnutí především pěkné exempláře **sekvojovce obrovského**, který patří k nejvyšším dřevinám světa, **brusonécie papírodárná**, **gumojilm jilmovitý**, z něhož se získávala přírodní gutaperča, či **borovice osinatá**, jež se v přírodě dožívá až 4 000 let. Za zmínku stojí i **metasekvoje čínská**, opadavý, rychle rostoucí jehličnan.

V době ledové metasekvoje čínská téměř vyhynula. Přežila jen na malém území střední Číny a jako „žijící fosilie“ byla objevena až v r. 1941. Osm let poté byla v Evropě vyseta první semena této rostliny.

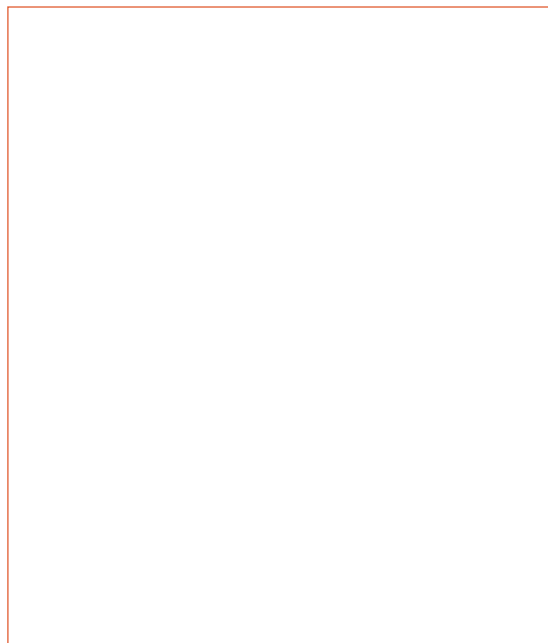
Japonská zahrada

Umění tvorby japonských a čínských zahrad představuje ojedinělý jev v pokladnici světové kultury. Staré historické zahrady bývají ve své domovině uchovávané tak, jako jinde ve světě obrazy a sochy v muzeích. Jejich kolébkou je Čína, odkud toto umění přejímají v 8. století Japonci.

Ačkoli počátky tvorby zahrad spadají do hluboké minulosti, tyto zahrady mají stále co říci modernímu člověku. Nachází zde klid, ticho, eleganci, soulad s přírodou, pocit naprostého uvolnění mysli, jsou zdrojem neustálé inspirace, místem míru a pohody. Smyslem zahrad je přiblížit člověku podstatu přírodní scenerie, jsou miniaturou samotné přírody stvořenou lidskou rukou.

Horní část japonské zahrady představuje **horskou krajinu s chýší a jezír-
kem** a ve druhé, sbírkové části jsou shromažďovány rostliny pocházející z Číny a Japonska. Základními prvky při budování zahrady jsou rostliny, voda a kámen. U rostlin není zdůrazňována pestrost a hýřivost květů, ale elegance stálezelených stromů a keřů a zároveň se počítá s proměnlivostí scenerie během celého roku.

Do zahrady vstupujeme typickou dřevěnou brankou v jednoduchém nepravidelném plůtku, jehož účelem není zabránit vstupu, ale oddělit prostor zahrady od okolního světa.

V zahradě najdete různé typy cestiček. Kameny na chodníčku zv. tobiiši vyčnívají nad úroveň, aby si člověk neumazal boty, a jsou záměrně položeny nepravidelně tak, jak tomu bývá v přírodě.

Zastavení u kamenné kašničky s vodou je symbolem fyzické i duševní očisty i okamžikem estetického zážitku. Každý kámen u kašničky měl v minulosti svou funkci. Kámen vpředu zv. jutoiši sloužil jako schůdek, na kámen vpravo zv. tešokuiši se za chladných dnů stavěla nádoba s teplou vodou a na levé straně je kámen na svíčku nebo přenosnou lucerničku.

Vysoká zahradní lampa má vedle své praktické funkce symbolizovat světlo poznání zaplašující mračna nevědomosti. Ve starých zahradnických příručkách se připomíná, že světlo má být jen přítlumené, nemá rušit temnotu, ale podtrhnout její kouzlo a nechat noc, aby zůstala nocí.

Chýše krčící se mezi „horami“ poskytuje klid pro odpočinek a naslouchání hukotu vody nedalekého vodopádu. Odtud jsou také nejkrásnější výhledy jak do zahrady, tak i na protilehlé kopce v krajině. Na jaře odtud můžeme obdivovat postupně rozkvétající **slivoně** v sakurovém háji pod jezírkiem, léto osvěží květy **hortenzie**, podzim se prozáří rudozlatou barevností **japonských javorů**.

Kamenný chodníček vede přes klenutý můstek k jezírku, do něhož vtéká potůček, pramenící vysoko v horách. Vine se mezi horami, šumí v peřejích, zklidňuje se v tůňkách, vytváří četné zákruty, spadá přes kaskády a vodopády. Je nositelem pohybu a zvuku, vynořuje se ze stínu do míst ozářených sluncem, dává zahradě proměnlivost. V jeho korytě můžeme nalézt „kámen peřeje“ a v místě, kde vtéká do jezírka, „kámen vtoku“.

Voda je nezbytnou součástí japonských a čínských zahrad stejně jako hory. Říká se, že voda bez hor se podobá osleplému zrcadlu. Voda je sice bezbarvá, ale odráží barvu oblohy, mraků a stromů, nemá tvar, ale přejímá podobu břehů. Pohled na vodu vede k zastavení, k zamyšlení a uklidnění člověka.

V jezírku pod „horami“ je ostrůvek ve tvaru želvy, která je symbolem dlouhého života. Seskupení kamenů mezi břehem a ostrůvkem připomíná loď, plující na ostrov. Ve vodě se zrcadlí kmen **borovice**, vysazené na ostrůvku, a **trsy travin, kosatců, bambusů** a **azalek**, rostoucích z rozeklaných břehů.

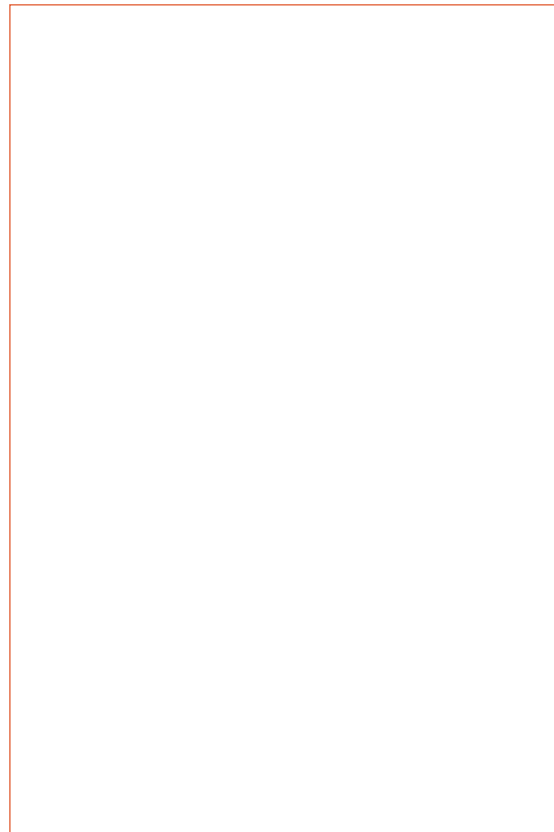
Rostliny mají v japonské zahradě svoji symboliku. Mají spojení s vyššími estetickými ideály – láskou, štěstím, moudrostí, důstojností, vznešeností a krásy.

Javory jsou díky svému krásnému zabarvení listů symbolem podzimu.

Najdete u nás jednu z největších sbírek kultivarů japonských javorů v celé České republice.

Slivoně jsou pro Japonce poslem jara – často rozkvétají, když ještě padá sníh. Slivoň je také nositelkou nového života, symbolem ctnosti, dívčí krásy a vznešenosti stáří. Obdivován je starý, drsný, pokroucený kmen a křehké mladé květy s jemnou vůní, rozkvétající zjara na větvích bez listů.

V žádné japonské zahradě nemůže chybět **borovice** – symbol věčného života, moudrosti a odolnosti, jejíž kult se projevuje i v poezii, malířství, ikebaně... Je obdivována pro svou vytrvalost, vitalitu a odolnost.

Další typickou asijskou rostlinou je **bambus**, pro Japonce ztělesnění vznešenosti ducha, kultivovanosti zevnějšku, moudrosti a odolnosti. Obdivovány jsou jak jednoduché listy, tak ohnutá linie stvolu ve větru.

Královnou květin byla ve staré Číně **pi-voňka křovitá**. Spojuje se s koncem jara a bývala původně ozdobou klášterních a císařských zahrad. Je symbolem vznešenosti, bohatství, úspěchu a moci.

Víte, že ještě v 19. století se používala květomluva i v Čechách? Zadejte do vyhledavače na internetu heslo „květomluva“ a uvidíte.

Květena Turecka a Středomoří

Příkrý svah pod japonskou zahradou je osázený rostlinami původem z Turecka. Základ expozice tvoří nízké polštářovité skalničky jako **ježatci**, **sivutky** či modře kvetoucí **koulenky** a žlutě kvetoucí **tařice**. Skoro po celou sezonu kvete drobnými kvítky **hvozděnka**. Ale nejsou zde jen skalničky, rostou tu i větší trvalky, například **máky** nebo známý „stepní běžec“ **katrán východní**.

Pod velkým kamenem roste zajímavá rostlina, která bohužel nemá český název – *Peganum harmala*. Byla využívána od starověku jako užitková rostlina. Z jejích kořenů se získávalo červené barvivo, známé především z perských koberců, semena sloužila jako léčivo, koření i narkotikum (jsou jedovatá), nať se používala na vykuřování.

Vápencové kameny použité na stavbu skalek pocházejí z lomů Kosov a Mořina v Českém krasu. V některých můžete vidět zkameněliny prvohorních hlavonožců rodu *Orthoceras*.

Ve svahu nad expozicí kosatců jsou vysázeny **teplomilné keře**. K nejkrásnějším patří začátkem května kvetoucí **zmarlika Jidášova**, která je zde jak v plané, růžové formě, tak i bíle kvetoucí.

Podle pověsti se na tomto keři oběsil Jidáš, když zradil Krista.

U plotu rostou dva mladé stromy **cedru libanonského**.

Nejvoňavější rostlinou expozice Středomoří je stálezelený keř **cist vavřínolistý** s nápadnými bílými květy, jediný ze všech cistů (*A že je jich ve Středomoří opravdu hodně!*), který snáší naše zimy.

Ve spodní části svahu jsou vysázeny nízké a střední zahradní **kosatce**, společně se sortimentem cibulových kosatců. Ve sníženině, která občas slouží jako záchytná nádrž pro přebytečnou dešťovou vodu, je pěstován sortiment vlhkomilných kosatců.

II. Vinice sv. Kláry a Kaple sv. Kláry

Památkově chráněná vinice sv. Kláry připomíná zašlou slávu pražského vinařství. Nevíme přesně, kdy byla založena, ale s určitostí už zde byla za vlády Karla IV. Díky nařízení z roku 1358 o zakládání vinic do vzdálenosti tří pražských mil od Prahy byly všechny vhodné pozemky osázeny révou. Největšího rozkvětu dosáhlo pražské vinařství za vlády Rudolfa II.

Praha se dokonce v rudolfinské době nazývala „městem vína“.

Za třicetileté války vinice ležely ladem a pustly. Přesto však ještě v roce 1776 bylo v Praze téměř 700 ha vinic. V polovině 18. a začátkem 19. století došlo k výraznému poklesu rozlohy vinic v Praze a okolí. Teprve ve druhé polovině 19. století dochází k obnově českého vinařství. Na Všeobecné výstavě v Praze roku 1891 vystavovalo 31 majitelů vinic z Čech, z toho čtyři z Prahy. Mezi nimi byl uveden i Angelus Kafka – „obchodník vínem a nájemce vinic velkostatku trojského“, tedy i vinice sv. Kláry. Vystavoval bílé trojské ročník 1887 a bílé trojské ročník 1886, které komise ohodnotila jako „vynikající ohněm a čistotou“.

Víte, co se psalo o kvalitě trojských vín v Pomologických listech z roku 1871?

„Již v daleké cizině, v pobratřeném nám Rusku, jsou trojská vína známa. Před nedávnem navštívil ruský generál Anenkov zdejší vinice a sklepy a zakoupil značnější množství vína pro Petrohrad.“

Vinice sv. Kláry byla původně spojena s Trojským zámekem, který nechal postavit Václav Vojtěch ze Šternberka v letech 1678-1685. Zde se také hrozny zpracovávaly v ohromných sklepech, do kterých se dalo vjet celými povozy. Současně se zámekem byla postavena kaple pro jeho manželku, která ji nechala zasvětit své patronce sv. Kláře.

R. 1842 koupil zámek i pozemky od kláštera Alžbětinek a Milosrdných bratří kníže Windischgrätz, který obnovil zdejší vinici. Po něm vlastnila pozemky rodina Židlických.

Nynější podobu získala vinice v 70. letech 20. století. Vzhledem k prudkému svahu pozemku bez terasové úpravy je možné ošetřovat révu pouze ručně. Svou rozlohou 3,5 ha je vinice sv. Kláry největší z pražských vinic, plně dosazená by měla mít kolem 13 000 vinných keřů. Od roku 1995 ji spravuje botanická zahrada.

Na vinici sv. Kláry jsou pěstovány jak odrůdy moštové, tedy takové, z nichž se vyrábí víno, tak i odrůdy stolní, využívané především ke konzumaci hroznů jako ovoce.

Moštové odrůdy:

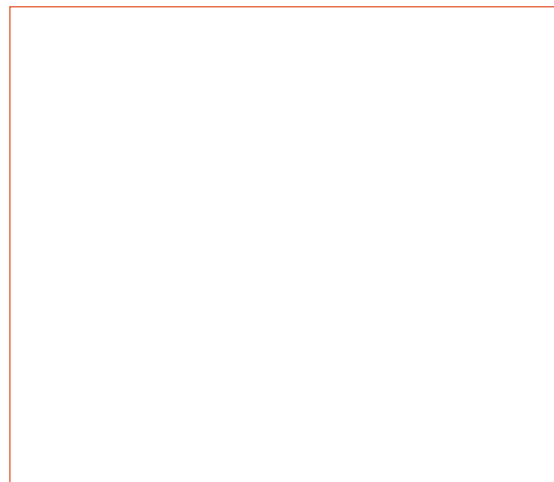
Modrý Portugal, Muškát moravský,
Müller-Thurgau, Rulandské šedé,
Ryzlink rýnský, Ryzlink vlašský,
Sauvignon, Tramín červený.

Stolní odrůdy:

Chrupka červená, Chrupka bílá.

Víte, že původ těchto dvou odrůd sahá až do starověkého Egypta?

Kaple sv. Kláry

Drobná kaplička sv. Kláry stojí na vrcholu stejnojmenné vinice, rozkládající se ve svahu nad Trojským zámkem. Se zámkem byla kaple spojena nejen kompozičně, ale i fakticky, a to cestou stoupající od zámku až ke kapli. Kapli dal vystavět, stejně jako zámek, hrabě Václav Vojtěch ze Šternberka a nechal ji zasvětit sv. Kláře, patronce své ženy Kláry Bernardiny, svobodné paní z Malzanu. Kaple byla postavena pravděpodobně v roce 1695. Je to prostá barokní stavba, upravená ve druhé polovině 19. století a po požáru v roce 1924, kdy dostala novou střechu se sanktusníkem. Poslední opravou prošla kaplička v roce 1996. Interiér je velmi prostý, tvoří ho jediná místnost s cihlovou podlahou a s plochým stropem. Mobiliář kaple se změnil, neboť byla několikrát vykradena.

Viniční domek

Viniční domek je zděná přízemní stavba s velmi silnými zdmi. Místnosti mají trámové stropy a jsou osvětleny poměrně malými okny v hlubokých záklencích. Domek má hladkou fasádu a šindelovou střechu. Stavení je v jádře patrně barokní a je jedním z mála z dochovaných viničních stavení z této doby. Dnešní úprava pochází až z 20. století.

III. Areál SEVER

Areál SEVER je název pro oplocenou plochu o rozloze 6,5 ha na severním okraji botanické zahrady. Sousedí se sídlištěm Bohnice. Je přístupný pouze o víkendech od dubna do října.

Nachází se tu 18 záhonů a pařenišť, sloužících k množení a pěstování okrasných trav, trvalek, letniček, dřevin, bonsajů, cibulových a hlíznatých rostlin, skalniček a rostlin potřebných pro výsadbu jednotlivých expozic. Na části ploch byla založena školka pro dopěstování dřevin.

Dominantou areálu SEVER je **pivoňková louka**. Tato travnatá plocha s okrajovými pásy dřevin, místy vyplněná trvalkami, narcisy, ocúny a drobnými cibulovinami, je po obvodu osázena bylinnými pivoňkami, uvnitř rostou dřevité pivoňky a magnólie. Pivoňkové louce vévodí dřevěné instalace Čtvero ročních období. Brány, symbolizující jednotlivá roční období, jsou nasměrovány podle světových stran.

Jak to tedy je? Jaro je _____, léto _____, podzim _____ a zima _____.

Pod pivoňkovou loukou jsou ve zvýšeném spirálovém záhonu vysázeny **kosatce**. Celý sortiment vysokých zahradních kosatců je sestaven podle barev – začíná bílou a končí tmavě modrou až modročernou. Po jednobarevných kosatech následují dvou a vícebarevné. Na spodním záhonu najdete botanické kosatce a kolem vnitřních cestiček nízké zahradní kosatce.

Ve spodní části zahrady jsou vysázeny **zimovzdorné kaktusy** a **sukulenty** a další, převážně suchomilné rostliny Severní Ameriky. Na okraji kaktusové plochy rostou severoamerické skalničky a nižší trvalky.

V jihozápadní části zahrady převládají jehličnaté a částečně i listnaté dřeviny, doplněné sortimentem trvalek. **Na severním okraji** na ně navazuje rašeliniště a jezírko osázené vodními a rašeliništními rostlinami.

Za plotem areálu SEVER, v místě, které je volně přístupné všem pejskařům a dalším návštěvníkům, je vyseta expozice **severoamerické prerie**.

Také **okolí botanické zahrady** je velmi zajímavé. Celým přírodním areálem, který obklopuje BZ, vede značená trasa Naučné stezky s orientačními panely.

Je to opravdu moc pěkná procházka. Ale doporučuji absolvovat ji s někým, kdo je vám milý. Individualismus stranou!